

นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน¹

INNOVATION OF CREATIVE MUSIC PROCESS FOR COMMUNITY DEVELOPMENT: CASE STUDY BANG YI KHAN COMMUNITY¹

ศุภพร สุวรรณภักดี*, อโนทัย นิติพนัน**, พงษ์เทพ จิตดวงเปรม***

Suppabhorn Suwanpakdee*, Anothai Nitibhon**, Pongthep Jitduangprem***

บทคัดย่อ

นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อออกแบบกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบรรเลงดนตรี 2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานบทประพันธ์ดนตรีและการนำเสนอผลงานดนตรีสร้างสรรค์ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยใช้การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งมีการคัดเลือกเยาวชนโดยใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์เพื่อกำหนดกลุ่มตัวอย่างเยาวชนอายุ 13-19 ปี จำนวน 54 คน เข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการปฏิบัติดนตรีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงการประพันธ์บทเพลงสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากชุมชน โดยมีเครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เพื่อการเรียนรู้ชุมชน 2) แบบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติการทางด้านดนตรี 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ 4) แบบสัมภาษณ์เพื่อการเสวนา และ 5) แบบสอบถามการรับรู้และความพึงพอใจสำหรับผู้เข้าร่วมฟังการนำเสนอผลงานและเสวนา ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบกิจกรรมและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านดนตรีกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางยี่ขันส่งผลให้เยาวชนกลุ่มตัวอย่างได้เพิ่มทักษะด้านดนตรี เครื่องดนตรี และทักษะทางสังคมซึ่งสะท้อนผ่านบทเพลง 10 บทเพลงในการแสดงคอนเสิร์ต “บางยี่ขัน: ชุมชน ดนตรี ชีวิต” ให้แก่ผู้เข้าร่วมฟังการนำเสนอผลงานและการเสวนาซึ่งมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์ / ชุมชนบางยี่ขัน / การมีส่วนร่วม

¹ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

¹ Funded by the National Research Council of Thailand (NRCT)

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สำนักวิชาดุริยางคศาสตร์ สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา, suppabhorn@pgvim.ac.th

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สำนักวิชาดุริยางคศาสตร์ สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา, anothai@pgvim.ac.th

*** อาจารย์ ดร. สำนักวิชาดุริยางคศาสตร์ สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา, pongthep@pgvim.ac.th

* Assistant Professor, Dr., School of Music, Princess Galyani Vadhana Institute of Music, suppabhorn@pgvim.ac.th

** Assistant Professor, Dr., School of Music, Princess Galyani Vadhana Institute of Music, anothai@pgvim.ac.th

*** Lecturer, Dr., School of Music, Princess Galyani Vadhana Institute of Music, pongthep@pgvim.ac.th

Abstract

The research project “Innovation of Creative Music Process for Community Development: Case Study Bang Yi Khan Community” had two objectives. Firstly, it aimed to design creative music activities and organize music-playing workshops for young, local participants. Secondly, the project aimed to compose collaboratively with the participation of those young participants in music compositions and showcase creative musical works. The principal method is participatory action research and development, which began by auditioning selected sample ages nine to thirteen about 54 young participants in Bang Yi Khan, after parameters were calculated from 200 populations. The result of the research presented good practice in creative music workshops, including fundamental instrumental music practice and local historical surveying. Simultaneously, the collaborative music composition process was community-inspired, leading to the new 10 compositions in a music showcase entitled “Bang Yi Khan: Community, Music and Life”. This showcase was curated to deliver the research documentary, performance, and seminar, and the community and public participated in the concert research procedures concerning music activities and songs from collaborative musical compositions that revealed the essence of humanity, community, music, and life in the highest satisfaction level of Likert scale. Hence, innovative musical creations have the potential to foster a sense of community and cohabitation among individuals.

Keywords: Innovation of Creative Music Process / Bang Yi Khan Community / Participation

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของความเจริญ โดยเป็นแหล่งรวมผู้คนที่มีความหลากหลายเพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีในชีวิต นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนอันเป็นที่อาศัยของคนกลุ่มใหม่ ทำให้ปัจจุบันชุมชนหลายแหล่งในกรุงเทพมหานครกำลังประสบกับปัญหาการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว เป็นเหตุจากการที่ครอบครัวและชุมชนมีความตระหนักรู้ในการขัดเกลาทางสังคมให้แก่เยาวชนน้อยลง ซึ่งเยาวชนเป็นพลังที่สำคัญในการพัฒนาสังคม ด้วยเหตุนี้หากเยาวชนได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพและมีความเข้าใจอันดี (empathy) ก็จะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการเผชิญหน้ากับปัญหาที่ต่างกััน

จากข้อมูลวิทยุทางประวัติศาสตร์ ชุมชนบางยี่ขันเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับนครหลวงเวียงจันทน์และบางกอกในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พื้นที่นี้ถูกจัดเป็นพื้นที่สำหรับเชื้อพระวงศ์ นำโดยพระเจ้าอนุวงศ์ที่เป็นตัวประกันหลวงหลังจากบางกอกได้เข้ายึดครองเวียงจันทน์ตั้งแต่ พ.ศ. 2323 และได้ตั้งพระราชวังรวมถึงบ้านข้าราชการรายล้อมเป็นจำนวนมากในบริเวณบางยี่ขัน หลังจากนั้นเกิดการก่อกบฏของเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ทำให้เกิดสงครามระหว่างไทย-ลาว พื้นที่ของวังลาวจึงถูกรื้อถอน จนพระอุปราช พระเจ้าติสสะยอมจำนน จึงทำให้ทางฝั่งบางกอกมอบหน้าที่ดูแลการเจรจาสุราษฎร์บางกอกและดูแลโรงงานกลั่นสุราของบางกอกเรียกว่าโรงงานสุราบางยี่ขันในพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนโดยรอบเป็นจำนวนมาก

เหตุการณ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลังจากมีการก่อสร้างสะพานพระราม 8 ปัจจุบันจึงเป็นที่ตั้งของสวนหลวงพระราม 8 และสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา² ชุมชนวัดพระยาศรีไธยสวรค์ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม และชุมชนบ้านปูน ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่อุดมไปด้วยผู้อยู่อาศัยจำนวนมากจากแรงงานโรงงานกลั่นสุรา สวนผลไม้ และชุมชนเก่าจากอยุธยาที่มีพื้นฐานการผลิตเตาอั้งโล่ หลังจากที่โรงงานสุราปิดตัวลงใน พ.ศ. 2538 จึงมีการย้ายถิ่นฐานของประชากร

ปัจจุบันจึงเป็นกลุ่มคนที่เดินทางมาอาศัยโดยการเช่าอยู่ในบริเวณดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่³ เนื่องจากการอาศัยกันอย่างหนาแน่นจากการผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนของคนในชุมชน และการเปิดพื้นที่ให้เช่าสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทำให้มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างจำนวนมาก และก่อให้เกิดชุมชนแออัดในบริเวณบางยี่ขันและมีปัญหาทางสังคมร่วมด้วย⁴ ปัญหาดังกล่าวทำให้เยาวชนมีสภาวะการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม และเนื่องด้วยครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่สมาชิกต่างทำมาหากิน ส่งผลให้บางครั้งเยาวชนจึงต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่บางยี่ขันดังกล่าว แสดงให้เห็นความเป็น “ทุนมนุษย์” (human capital) ที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยเหลือตนเอง และพัฒนาตนเอง รวมถึงมีทุนทางวัฒนธรรมเดิมในตัวบุคคลปรากฏในชีวิตที่ต้องใช้เวลาในการเข้าใจวัฒนธรรม และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงทรัพยากรโดยในที่นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเข้าถึงทรัพยากรความรู้ด้านสุนทรียะ⁵

นอกจากนี้ดนตรีเป็นทุนทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง เกิดจากการปะทะสังสรรค์ของผู้คนในสังคม มีความเป็นสากลหรือเป็นสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมของมนุษยชาติ สามารถจรดงสังคมนานสุนทรียะทางเสียงสร้างความเข้าใจจากการที่นำดนตรีไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่องในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ดังตัวอย่างกรณีศึกษาในต่างประเทศ เช่น ประเทศเวเนซุเอลา ซึ่งเป็นประเทศที่มีความขัดแย้งทางสังคมอย่างรุนแรง มีการใช้ดนตรีใน

² Edward Van Roy, *Siamese Melting Pot: Ethnic Minorities in the Making of Bangkok*, trans. Yukti Mukdawijitra (Bangkok: Matichon, 2022), 197-206. (in Thai)

³ Sasithorn Sinvuttaya, “Diversity of People and Cultures in Thonburi, Muang Thonburi, Thonburi in Cycle of Change,” accessed May 6, 2020. <https://channel.sac.or.th/th/vdo/detail/SFJxTmhVkrJNFNuc25Dd3FmbTREdZ09>. (in Thai)

⁴ Darun Natejumnong, “The Redevelopment of Bangeekhan Waterfront Area, Bangkok” (Master's thesis, Chulalongkorn University, 2001). (in Thai)

⁵ Amartya Sen, *Development as Freedom* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 10.

รูปแบบ เอล ซิสเต็มมา (El Sistema) โครงการภาครัฐของประเทศเวเนซุเอลา ที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้ฝึกฝนทักษะการแสดงทางด้านดนตรี เปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้สำหรับเยาวชนให้แก่เยาวชนในชุมชนแออัดทั่วทุกมุมของประเทศ จนเป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนหลายคนกลายเป็มนักดนตรีระดับโลก มีการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนดนตรีให้เหมาะสมกับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะแห่งความขัดแย้งทางสังคม ทำให้แนวปฏิบัติดังกล่าวได้กระจายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในทวีปยุโรป อเมริกา และเอเชีย⁶

กรณีศึกษาอีกด้านหนึ่ง ได้แก่ ประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นประเทศที่มีสภาวะความเครียดทางสังคมจากการแข่งขันที่สูง ได้มีการใช้ดนตรีเพื่อเพิ่มสารสื่อประสาทที่มีชื่อว่า “เซโรโทนิน” (Serotonin) ผ่านการตีกลองที่ผสมผสานและประยุกต์จากวัฒนธรรมดนตรีเกาหลีได้กลายเป็นกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์มีจิตใจที่สงบลง โครงการเซโรโทนินดรัมคลับ (Serotonin Drum Club) การกระตุ้นสารความสุขดังกล่าวผ่านการใช้ไม้กลองตีลงบนตัวกลองนำไปสู่การกระตุ้นสารเซโรโทนินออกมาโดยพัฒนาเป็นกิจกรรมในการทำงานเป็นทีมแก่เยาวชนเพื่อส่งเสริมประโยชน์ให้กับเยาวชนเองพร้อมทั้งลดความเครียดจากสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจในเกาหลีได้อีกด้วย ทั้งนี้ยังสามารถจัดการประกวดแข่งขันประจำปีอย่างต่อเนื่อง⁷

จากทั้งสองตัวอย่าง มีผลลัพธ์ในการดำเนินกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ กรณีศึกษาภายในประเทศไทยในด้านกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อประชาสังคม (Music for Society) สถาบันดนตรีกลายวิวัฒนาได้ดำเนินกิจกรรมโดยใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การสร้างความเข้าใจช่องว่างระหว่างวัย ดังเห็นได้จากกิจกรรมวงขับร้องประสานเสียง PGVIM Singers⁸ และกิจกรรมพัฒนาศักยภาพมนุษย์กับชุมชนด้วยดนตรีจากการทำงานดนตรีเพื่อประชาสังคม โดยมีการพัฒนาแบบจำลองของการดำเนินกิจกรรม เช่น ค่ายอักษร-ศิลป์ เพื่อน้องฯ⁹ ค่ายสานฝันปันดนตรี เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการสร้างนวัตกรรมทางความรู้ทางดนตรีเพื่อก่อประโยชน์แก่ประชาสังคมในรูปแบบที่มีความหลากหลาย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างคุณค่าทางดนตรีให้เกิดประโยชน์แก่ประชาสังคม

ดนตรีซึ่งอยู่ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา อุตสาหกรรมบันเทิงสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในด้านการสร้างสรรค์ที่เกิดจากแรงบันดาลใจ หากดนตรีสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านจิตใจโดยเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชน ชวนสังเกตสภาพแวดล้อม วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นนวัตกรรมทางสังคมผ่านกระบวนการที่มีดนตรีเป็นเครื่องมืออาจนำไปสู่การสร้างการเข้าใจอันดีระหว่างกันของคนในชุมชนในทุกช่วงวัย

⁶ Pongthep Jitduangprem, “Social Impact of Music Organizations in Community Development Project: A Case of Khlongtoey” (Doctoral diss., Thammasat University, 2013), 19. (in Thai)

⁷ Lee Sun-min, “Psychiatrist Stresses the Slow Life,” accessed May 9, 2023. <https://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/article.aspx?aid=2923624>.

⁸ Anothai Nitibhon, “Model Center for Lifelong Learning Project,” interview by Suppabhorn Suwanpakdee, September 12, 2023.

⁹ Suppabhorn Suwanpakdee, et al., *AKSORNSILPA: Creative Music and Arts Camp #3* (Bangkok: Chulalongkorn University, 2020), 31-45. (in Thai)

ดังนั้นการหิบบั่นโอกาสแก่เยาวชนให้ได้เข้าถึงทักษะทางดนตรีในด้านการบรรเลงดนตรีและการประพันธ์เพลงผ่านกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วม อาจสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน โดยจะทำให้เยาวชนพัฒนาสุนทรียภาพทางความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการทางดนตรีสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วม (participatory) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ได้

คณะวิจัยจึงได้มีแนวคิดโดยดำเนินการวิจัยเรื่องนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ในการประยุกต์และบูรณาการความรู้ทางด้านดนตรีกับการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนและทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย ให้มีการพัฒนาอย่างสมดุล ด้านความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกทางวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อให้เป็นพลังในการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาศักยภาพเยาวชนผ่านดนตรีชุมชนบางยี่ขันมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความอุดมสมบูรณ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์พร้อมกับการสร้างความตระหนักรู้ผ่านนำเสนอวิถีชีวิตริมน้ำและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงการสะท้อนให้เห็นปัญหาในสังคมผ่านกระบวนการการทำงานดนตรีสร้างสรรค์ผ่านการปฏิบัติดนตรี และการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วม โดยมีความรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานคิดในการออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งจะเป็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคมโดยใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์

ดังที่กล่าวมาข้างต้น กิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนผ่านการประยุกต์ใช้ดนตรีให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยดนตรีจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญและเป็นกรอบคิดในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในชุมชน และสามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มเยาวชนในพื้นที่อย่างสูงสุด

ในการวิจัยนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน จึงเป็นการออกแบบกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์ และการสร้างนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์ เพื่อประยุกต์และพัฒนาความรู้จากประโยชน์ของกระบวนการทางดนตรีสร้างสรรค์ผนวกกับการออกแบบกิจกรรมทางดนตรีที่ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและสังคม เป็นแนวทางนวัตกรรมทางสังคมในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชนผ่านดนตรี ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นการสะท้อนสัญลักษณ์ร่วมที่แสดงให้เห็นความแตกต่างจากผู้อื่น แต่หากชุมชนไม่ได้มีความสัมพันธ์ร่วมกัน ชุมชนนั้นอาจหายไป เหลือเพียงความเป็นปัจเจกที่ไร้ซึ่งสัมพันธ์ทางสังคม¹⁰

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างทักษะเครื่องดนตรีและการรวมวงดนตรีตะวันตกให้แก่เยาวชนที่ไม่มีโอกาสบริเวณบางยี่ขัน ซึ่งโครงการของสถาบันดนตรีกลายาณวัฒนาและโครงการภาครัฐ และเอกชนมีจำนวนน้อย ขาดความต่อเนื่อง จึงเป็นการวิจัยในการสร้างนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์ทางสังคมร่วมกับ

¹⁰ Kanchana Kaewthep, *Community Cultural Work Tools and Educational Media* (Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, 2017). (in Thai)

องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แร่บันดาลใจ และการรับรู้เรื่องราวของชุมชนของเยาวชนรุ่นใหม่ในพื้นที่บางยี่ขัน ผ่านประสบการณ์ด้านดนตรี เครื่องดนตรี และการประพันธ์เพลงร่วมกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อออกแบบกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบรรเลงดนตรีให้แก่เยาวชนในพื้นที่บางยี่ขัน ผ่านการศึกษาบริบททางสังคม ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชน
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานบทประพันธ์ดนตรีและการนำเสนอผลงานดนตรีสร้างสรรค์ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาเครื่องมือทางดนตรีเพื่อเพิ่มคุณค่าจากการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน การกระตุ้นการรับรู้ทางองค์ประกอบทางดนตรีผ่านการปฏิบัติเครื่องดนตรี และการประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วมจากเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนเป้าหมายชุมชนในแขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม และชุมชนบ้านปูน โดยเยาวชนในพื้นที่ดังกล่าวศึกษาอยู่ในโรงเรียนของรัฐสังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัยหลัก 7 ขั้นตอน (Figure 1) ประกอบด้วย

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเยาวชนด้วยกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อประชาสังคม
2. ส่งขออนุมัติคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
3. ศึกษาพื้นที่ในชุมชนบางยี่ขันทางด้านสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน
4. ออกแบบแนวทางในการจัดกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์โดยเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชน
5. คัดเลือกแบบการประมาณค่าพารามิเตอร์และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่เยาวชนในพื้นที่
6. ประพันธ์ดนตรีร่วมกับชุมชน
7. จัดเสวนาและนำเสนอผลงานการประพันธ์และการแสดงของเยาวชน
8. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวทางในการดำเนินการศึกษาวิจัย และสรุปผลการศึกษา

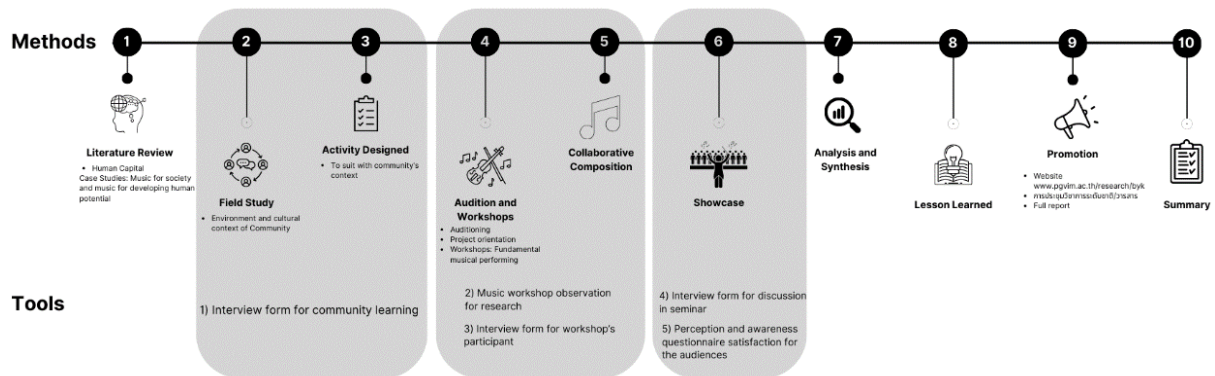

Figure 1 The diagram illustrates the connection between research methodology and research tools

Source: by author

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คณะวิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างเยาวชนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมกิจกรรม การอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ กำลังศึกษาอยู่ในพื้นที่วิจัยในระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีอายุระหว่าง 9-13 ปี ไม่จำกัดเพศ โดยต้องทดสอบความเป็นนักดนตรี (musicianship) ในการจำแนกเสียงสูงต่ำและจังหวะเบื้องต้นได้จากการร้องตามเสียงและปรบมือตามจังหวะที่ได้ยิน

ทั้งนี้เยาวชนต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมกิจกรรม ในการดำเนินการคัดเลือก คณะวิจัยได้เลือกกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาจำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนวัดพระยาศิริโอสวรรค์ โรงเรียนวัดคฤหบดี และโรงเรียนบางยี่ขันวิทยาาคม

การประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการประมาณค่าพารามิเตอร์ กำหนดสัดส่วนเยาวชนที่เข้ารับการคัดเลือก (audition) ตามข้อมูลประมาณการสิบปีย้อนหลัง พ.ศ. 2557-2567 จากการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านดนตรีสร้างสรรค์เพื่อประชาสังคม จากการศึกษาที่ผ่านมาของสถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา โดยให้ค่าความคลาดเคลื่อน (e , desired precision) อยู่ที่ร้อยละ 5 และระดับความเชื่อมั่น (confident interval) ที่ร้อยละ 95

ขนาดกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาในชั้นระดับประถมศึกษาตอนปลาย ประมาณ 200 คน ในแขวงบางยี่ขันและอยู่ในชุมชนเป้าหมาย¹¹ โดยจะแทนค่าสูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างในสูตรคำนวณต่อไปนี้

$$n = \frac{(Z^2 \times P \times (1 - P))}{e^2}$$

¹¹ Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration, *Statistic Report on Education, Academic Year 2022, School Under Bangkok Metropolitan Administration* (Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 2021). (in Thai)

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (sample size), $Z = 1.96$ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95, $P = 0.05$ สัดส่วนของเยาวชนที่ผ่านการคัดเลือกที่มีทักษะความเป็นนักดนตรี และ $e = 0.05$ ค่าความคลาดเคลื่อน ทั้งนี้ เนื่องจากว่ากลุ่มประชากรมีขนาดเล็กจึงมีการปรับขนาดประชากรตามสูตรดังนี้

$$n(adj) = \frac{(Nxn)}{N + n}$$

คำนวณจากจำนวนประชากรทั้งหมด (N) เท่ากับ 200 คน ดังนั้น ผลลัพธ์จากการแทนค่าในสูตรดังกล่าวจะทำให้ได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 54 คน จากการคัดเลือกสามารถคัดเลือกเยาวชนได้ตามเกณฑ์จากการประมาณขนาดตัวอย่าง

เครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือวิจัยจำนวน 5 เครื่องมือ ประกอบการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้ได้ผลการวิจัยอย่างเป็นองค์รวมรอบด้าน

1. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยสำหรับเรียนรู้ชุมชน คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวน 5 คน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนขอบเขตพื้นที่ศึกษาและนักวิชาการ
2. แบบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติการทางด้านดนตรีเพื่อการวิจัย การอบรมเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการปฏิบัติดนตรีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วม 3) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการปฏิบัติรวมวงใหญ่
3. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยสำหรับผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์เชิงลึกเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม
4. แบบสัมภาษณ์เพื่อการเสวนา
5. แบบสอบถามการรับรู้และความพึงพอใจสำหรับผู้เข้าร่วมฟังการนำเสนอผลงานและเสวนา

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยได้แสดงผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยในด้านการออกแบบกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบรรเลงดนตรีให้แก่เยาวชนในพื้นที่บางยี่ขัน และด้านการสร้างสรรค์ผลงานบทประพันธ์ดนตรีและการนำเสนอผลงานดนตรีสร้างสรรค์ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีการนำเสนอเป็นการพรรณนาเรื่องราวผ่านบางยี่ขัน ชุมชน ดนตรี และชีวิต อันเป็นการนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะให้เห็นวิธีการวิจัยที่สะท้อนบริบทชุมชนในระยะเวลาที่แตกต่างกัน ตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และเครื่องมือวิจัย ดังนี้

ชุมชนบางยี่ขัน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในรูปแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนขอบเขตพื้นที่ศึกษา พบว่าบางยี่ขันมีความเป็นชุมชนกึ่งเมือง มีการแสดงให้เห็นถึงอาณาเขตของที่ตั้งและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างคนผ่านการแบ่งสรรปันส่วนเพื่อการจัดการเชิงนโยบาย

ในด้านประวัติเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของทั้ง 3 ชุมชน โดยในด้านการรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์มีความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงช่วงรัตนโกสินทร์ มีสถานที่สำคัญในชุมชนที่มีความเก่าแก่ ได้แก่ ชุมชนบ้านปูน มีศาลาโรงธรรม ศาลเจ้า โรงงานผลิตเตาอั้งโล่ กำแพงวังเก่าเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใต้สะพานพระราม 8 พื้นที่ติดแบ่งระหว่างพื้นที่อดีตเรียกว่า “ท่าบน” ซึ่งเป็นบริเวณชุมชนวัดคุหลิบดีและชุมชนบ้านปูน และ “ท่าล่าง” เป็นบริเวณโรงงานสุราบางยี่ขันในอดีต โดยปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และสถาบันดนตรีกลายาณวัฒนา ในอดีตชุมชนในย่านนี้มีอาชีพผลิตเตาอั้งโล่และผลิตปูนแดงสำหรับกินหมากเป็นหลัก

บางยี่ขันในปัจจุบันเป็นสังคมเมือง มีความแตกต่างจากย่านอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร มีสภาพของความเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ก่อนการพัฒนา ชุมชนมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เห็นได้จากวัดวาอารามหลายแห่ง ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในแต่ละชุมชน และมีคุณูปการในการพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด เนื่องจากเดิมเป็นพื้นที่สวนริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยรอบชุมชนเดิมมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผลไม้จำพวกเงาะและทุเรียน เป็นต้น

คนในชุมชนยังประกอบอาชีพในโรงงานผลิตเตาอั้งโล่และผลิตปูนแดงสำหรับกินหมากเป็นส่วนใหญ่ การอพยพย้ายถิ่นที่เห็นได้ชัดที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในชุมชน ได้แก่ การมีโรงงานบางยี่ขัน ที่ทำให้พื้นที่ในชุมชนบางยี่ขันนี้มีการเคลื่อนย้ายเข้า-ออกของผู้คน และอีกประการหนึ่งคือ การสร้างสะพานพระราม 8 ส่งผลให้คนในชุมชนบางยี่ขันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากการเคลื่อนย้ายของคนในชุมชนตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา อีกทั้งจากการพัฒนาของภาครัฐในพื้นที่เขตเมือง บางยี่ขันยังมีความเป็นย่านชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การกำหนดของเขตของการศึกษาได้

คนในชุมชนและคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีความสำนึกหรือความผูกพันกับชุมชนมากน้อยแตกต่างกัน หากมองถึงคนที่เข้ามาอยู่อาศัยถาวรก็อาจจะมีความสำนึกกับชุมชนเนื่องจากการตั้งถิ่นฐาน หรือในกรณีที่มีการจัดการบริเวณสะพานพระราม 8 ผังธนบุรี คนที่มีสำนึกคือคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง พ่อค้าแม่ค้าหากไม่ได้ขายของที่นี่เขาไปขายที่อื่นได้เพราะมีความผูกพันหรือสำนึกที่น้อยกว่ากลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐาน แต่หากพ่อค้าแม่ค้าเหล่านั้นรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของที่นี่ก็ย่อมแสดงว่าเขามีสำนึกต่อชุมชนเหมือนกับคนในพื้นที่ แม้จะไม่ใช้อยู่อาศัยในฐานะที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนแต่ก็ถือได้ว่าเป็นคนหนึ่งในชุมชนนั้น ๆ

อีกตัวอย่างหนึ่ง นักเรียนย่านชุมชนบางยี่ขันอาจมีที่พำนักที่อื่น แต่นักเรียนเหล่านั้นก็มีสำนึกว่าเขาเป็นนักเรียนที่มีส่วนร่วมทั้งกิจกรรมโรงเรียนกับชุมชนบางยี่ขัน เหมือนกันกับนักเรียนที่มีที่พำนักอยู่ในชุมชน ทั้งนี้คณะวิจัยจึงสามารถนิยามเส้นของเขตของชุมชนในชุมชนสองระดับ คือ 1) คนที่มีสำนึกร่วมอย่างแท้จริง ในการสำนึกรักบ้านเกิดหรือถิ่นที่อยู่อาศัย หรือ 2) คนที่มีสำนึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม หากเข้ามาแล้วรู้สึกว่าการทำกิจกรรมแล้วปลอดภัย มีการใช้ชีวิตที่แสดงถึงความเป็นคนในชุมชนบางยี่ขันได้เช่นเดียวกัน คณะวิจัยศึกษาให้เห็นองค์กรทางสังคม ทำให้โรงเรียนถือได้ว่าเป็นพื้นที่ของการศึกษาในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่

ในด้านการพัฒนาชุมชนสามารถใช้ความรู้ที่มีความหลากหลายเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา เป็นต้น โดยดนตรีสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ผ่านแรงบันดาลใจ จากความรู้ของชุมชนโดยจะนำไปสู่การเรียนรู้ชุมชนและการสร้างความเข้าใจ นวัตกรรมทางดนตรีสามารถเป็น สื่อกลางในการร่วมกันสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันผ่านการสร้างสรรค์จากความรู้ทางวิถีการดำเนินชีวิต สังคม วัฒนธรรม คุณภาพชีวิตระหว่างกันของคนในชุมชน

ด้วยสาเหตุที่ดนตรีเป็นเรื่องของความเป็นสุนทรียะโดยการสื่อสารที่สามารถสร้างการรับรู้ที่มีความ เข้าใจง่ายด้วยผัสสะจากการได้ยินได้ฟัง (audio perception) ทำให้มนุษย์มีความรื่นรมย์ โดยมาพร้อมกับการ ออกแบบกิจกรรมที่แสดงให้เห็นนวัตกรรมทางสังคมที่มีความสร้างสรรค์ ซึ่งจะแสดงให้เห็นผลสะท้อนของคน ในชุมชนที่ไม่ใช่ผู้ให้สัมภาษณ์เพียงฝ่ายเดียว แต่หากสามารถสร้างพื้นที่ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ระหว่างกันผ่านการมีส่วนร่วม

โดยคณะวิจัยได้กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการสองรูปแบบ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการ ปฏิบัติดนตรี และการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดแบบจำลองที่สร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างคณะวิจัยและเยาวชนที่ผ่านการคัดเลือก ก่อนจะเกิดกระบวนการปฏิบัติดนตรีและการประพันธ์เพลง ร่วมกันส่งผลสะท้อนภายในของผู้ร่วมกิจกรรมผ่านการสร้างสำนึกความเป็นชุมชนมากขึ้น ด้านการสร้างสรรค์ มุมมองทางประวัติศาสตร์ การรับฟังเสียงของคนในเรื่องราว เรื่องเล่าต่าง ๆ ทำให้เกิดความอึดอึ้งใจทั้งผู้ให้ สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ พบว่าสุนทรียะทางประวัติศาสตร์มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน รวมถึง เอกสารหลักฐานด้วย พบมิติของเรื่องเล่าในแต่ละผู้เล่าเรื่องที่แตกต่างกันไปโดยไม่มีผิดถูก ดนตรีจึงเป็นเครื่องมือ ที่ทำให้เสียงของเรื่องราวนั้นชัดเจนได้มากขึ้น ซึ่งทางประวัติศาสตร์อาจไม่ปรากฏมากนัก

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยจำนวน 5 ชิ้น¹² โดยมีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ผลจากการสัมภาษณ์สำหรับเรียนรู้ชุมชน คณะวิจัยมีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่มีความ สัมพันธ์กับชุมชนขอบเขตพื้นที่ศึกษาและนักวิชาการ พบว่า ชุมชนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ เป็นที่ตั้งของ เจดีย์เก่าแก่จำนวน 3 องค์ ซึ่งสร้างในสมัยสุโขทัย ลพบุรี และอยุธยา มีบุคคลสำคัญในชุมชน ประกอบด้วย หลวงปู่ทองดี ผู้ที่มีคุณูปการกับชุมชนมาในอดีตและเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ คนในชุมชนนี้ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและนิยมสักการะหลวงพ่อสัมฤทธิ์และหลวงปู่ทองดี ผู้ซึ่งมีคุณูปการ ต่อชุมชน นอกจากนั้นแล้วสังคมในอดีตของชุมชนนี้ยังนิยมทำเกษตรกรรม เช่น ปลูกสวนผลไม้ เป็นต้น ในด้าน วัฒนธรรมชุมชน มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การคงอยู่ของผู้คนในอดีตและปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากการเกิดขึ้นของโรงงานสุราในอดีต¹³

ชุมชนบ้านปูน เป็นชุมชนตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงช่วงรัตนโกสินทร์ มีสถานที่สำคัญและ เก่าแก่ในชุมชน เช่น ศาลาโรงธรรม ศาลเจ้าจีน โรงงานผลิตเตาอิฐโง่ กำแพงวังเก่าเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งอยู่บริเวณ ได้สะพานพระราม 8 พื้นที่ตัดแบ่งระหว่างพื้นที่อดีตเรียกว่า “ท่าบน” ซึ่งเป็นบริเวณชุมชนวัดคฤหบดีและ

¹² IRB approved by the Research Ethics Committee of Thaksin University on 22nd June 2023

¹³ Viparwan Supachawasap, “Watprayasirai-Sawan community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?,” interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.

ชุมชนบ้านปูน และ “ท่าล่าง” เป็นบริเวณโรงงานสุราบางยี่ขันในอดีต โดยปัจจุบันเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา ในอดีตชุมชนในย่านนี้มีอาชีพผลิตเตาอั้งโล่และผลิตปูนแดงสำหรับกินหมากเป็นหลัก ในปัจจุบันชุมชนได้หยุดการผลิตไปแล้ว ในการส่งต่อความรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชนโดยการให้สัมภาษณ์แก่คณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ อยู่อย่างต่อเนื่อง¹⁴

ชุมชนวัดดาวดึงษาราม เป็นชุมชนเก่าแก่สร้างขึ้นในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 หลวงพ่อบุศย์ โกวิท อดีตเจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม และเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งคนในชุมชนให้ความเคารพ ถือได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญของคนในชุมชน เดิมบริเวณชุมชนโดยรอบเคยเป็นเรือกวสวณผู้ประกอบสัมมาชีพทางเกษตรกรรมในการปลูกผลไม้จำพวกเงาะและทุเรียน ในอดีตเคยเป็นสถานที่ให้บริการเรือข้ามฟากและเรือด่วนเจ้าพระยา ครั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม จากการสร้างสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ในปี พ.ศ. 2516 บริเวณรอบชุมชนวัดดาวดึงษารามกลายเป็นย่านสถานบันเทิง ต่อมาเมื่อโรงงานสุราบางยี่ขันย้ายไปตั้งที่จังหวัดปทุมธานี ทำให้แรงงานย้ายออกไป ส่งผลให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนี้ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ¹⁵

ในทัศนะทางวัฒนธรรมชุมชนของ นุชนางค์ ชุมดี นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่มองว่าชุมชนบางยี่ขันมีความเป็นชุมชนกึ่งเมืองและมีร่องรอยความเป็นชุมชนดั้งเดิมก่อนการพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งในอดีตสภาพภูมิประเทศอยู่ติดริมน้ำ ทำให้มีการเพาะปลูกในทางเกษตรกรรม แต่ครั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในช่วงการสร้างสะพานพระราม 8 ส่งผลให้ความเป็นชุมชนดั้งเดิมเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย¹⁶

ความเห็นของบริบททางสังคมของบางยี่ขัน อานันท์ นาคคง นักมานุษยวิทยาดนตรี และเป็นศิลปินที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ให้ข้อคิดเห็นว่า วัฒนธรรมดนตรีในชุมชนบางยี่ขัน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทางด้านนโยบายและพลวัตทางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไปเกิดความเป็นเอกเทศในชุมชน และมีกฎเกณฑ์ทางสังคม ทำให้วัฒนธรรมในชุมชนย่านนี้เปลี่ยนแปลงไปในด้านกิจกรรมของคนในชุมชนและด้านนโยบายการถ่ายทอดดนตรีเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะชุมชนเครือญาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้สู่ระบบสถานศึกษาที่ได้รับการบริหารจากส่วนกลาง ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมดนตรีดั้งเดิมจางหายไป อย่างไรก็ตาม การศึกษาทางด้านดนตรีในลักษณะนี้ยังสามารถสร้างความรับรู้ทางดนตรีได้อย่างกว้างขวางและไม่ได้จำกัดอยู่ภายในชุมชนเท่านั้น¹⁷

¹⁴ Sichao Thongprong, “Ban Poon community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?”, interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.

¹⁵ Angkul Chatsathianwong, “Watdaowaduangsaram community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?”, interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.

¹⁶ Nootnapang Chumdee, “Bang Yi Khan local historian,” interview by Suppabhorn Suwanpakdee, June 28, 2023.

¹⁷ Anant Narkkong, “Bang Yi Khan in way of Ethnomusicologist, Silpathorn Artist and Bang Yi Khan villager,” interview by Suppabhorn Suwanpakdee, July 5, 2023.

2. ผลจากการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติการทางด้านดนตรีเพื่อการวิจัย คณะวิจัยได้ออกแบบแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในการอบรมเชิงปฏิบัติการที่สำคัญ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการปฏิบัติดนตรีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วม 3) อบรมเชิงปฏิบัติการทางด้านการปฏิบัติรวมวงใหญ่ ตาม Table 1 ดังต่อไปนี้

2.1 การปฏิบัติดนตรีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเสริมสร้างทักษะพื้นฐานทางดนตรี ตลอดจนการคำนึงถึงร่างกายในการปฏิบัติเครื่องดนตรีที่มีการใช้เครื่องดนตรี จำแนกการปฏิบัติการทางดนตรีเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครื่องสาย (strings) ไวโอลิน วิโอลา และเชลโล กลุ่มอูคูเลเล่ (ukulele) และกลุ่มขั้วร้องและคีย์บอร์ด เยาวชนได้ฝึกฝนรับรู้เสียง การอดทนกับการฝึกฝนที่มากขึ้น และเริ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตลอดจนทักษะการแสดงเครื่องดนตรีต่อหน้าสาธารณชน โดยจัดการอบรมทักษะเครื่องดนตรี มุ่งเน้นเทคนิคการบรรเลงเบื้องต้น โดยเพิ่มระดับความยากง่ายในแต่ละครั้งของการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้บทเพลงทวิงเกิลิตเติลสตาร์ (Twinkle Little Star) เป็นเครื่องมือในการอบรม โดยมีการประยุกต์ให้อยู่ในบันไดเสียง ซี เมเจอร์ ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนที่เข้าร่วมไม่ได้มีประสบการณ์ในการบรรเลงเครื่องดนตรีมาก่อน ลักษณะของการเรียนการสอนจึงใช้วิธีแบบมุขปาฐะ (oral tradition) แทนการอ่านโน้ตดนตรีสากล

ในขณะเดียวกันระหว่างการอบรมมีการสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในกิจกรรมด้านจังหวะและระดับเสียงทางดนตรี เพื่อให้เยาวชนได้คุ้นเคยกับบริบทพื้นที่และเรื่องราวเกี่ยวกับบางชิ้นจากการสัมภาษณ์ของงานวิจัยในช่วงต้น

2.2 การประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย ที่จะสะท้อนความรู้ความเข้าใจของเยาวชน ในมิติทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วิธีการดำเนินชีวิต และสภาพสังคมในบริบทของความเป็นปัจจุบัน จากความรู้ที่คณะวิจัยให้เยาวชนสำรวจและสัมภาษณ์บุคคลสำคัญของชุมชนจาก 3 ชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม และชุมชนบ้านปูน โดยในขั้นตอนการดำเนินงานนี้

คณะวิจัยได้แบ่งเยาวชนเป็น 3 กลุ่มตามแต่ละโรงเรียน โดยการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วมครั้งนี้ คณะวิจัยได้ถามตอบกับเยาวชนผ่านเรื่องราวข้างต้น โดยใช้คำสำคัญตามที่เยาวชนได้นำเสนอในแต่ละบทประพันธ์ คณะวิจัยจะช่วยดำเนินการผูกเรื่องราวเป็นประโยคเพลงและสร้างทำนอง โดยมีตัวเลือกทำนองให้เยาวชนได้ตัดสินใจที่อยากจะนำเสนอเพื่อให้เหมาะสมกับเรื่องราวนั้น ๆ หลังจากนั้นคณะวิจัยได้นำบทประพันธ์มาขัดเกลาทางดนตรี เพื่อนำไปสู่การเรียบเรียงดนตรีให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหาอีกครั้งหนึ่ง โดยในการดำเนินการศึกษาครั้งนี้ มีบทประพันธ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจำนวน 10 บทเพลง ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาของบทเพลงออกเป็น 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้ 1) การทำความรู้จักกันผ่านดนตรี 2) โรงเรียนและชุมชน 3) ข้อคิดและชีวิตประจำวัน และ 4) ความเข้าใจชุมชนและสิ่งที่พบเจอที่เป็นสถานการณ์ปัจจุบัน ดัง Table 2

2.3 การปฏิบัติรวมวงใหญ่ แบ่งเป็นสองช่วง ได้แก่ 1) การมุ่งเน้นการบรรเลงร่วมกันในบทเพลงทวิงเกิลิตเติลสตาร์ (Twinkle Little Star) โดยเพิ่มการประสานเสียงและกลุ่มจังหวะพื้นฐานให้แต่ละเครื่อง

ดนตรี และการขับร้อง 2) มุ่งเน้นการบรรเลงร่วมกันเป็นกลุ่มตามผลงานการสร้างสรรค์ในแต่ละบทประพันธ์ จากการดำเนินกิจกรรมการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วม จึงมีการสลับการแสดงขับร้องบทประพันธ์ของกลุ่มตนเอง และปฏิบัติเครื่องดนตรีเพื่อประสานเสียงโดยใช้เทคนิคเครื่องดนตรีพื้นฐาน เช่น การใช้สายเป่าลาลาก จังหวะให้เข้ากับบทเพลง หรือการเล่นคอร์ดแบบเครื่องกระทบ เป็นต้น

การรวมวงเป็นการสร้างทักษะสังคมที่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้งการฟัง การมอง การสัมผัส ที่พร้อมเพรียงสามัคคีกันมากขึ้น เยาวชนจึงได้เลียนแบบพฤติกรรมที่เป็นแนวปฏิบัติในการแสดงดนตรี รวมถึง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บทเพลงบรรลุผลที่ตั้งใจไว้ร่วมกัน

3. ผลจากการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยสำหรับผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เยาวชนที่ผ่านการคัดเลือกสามารถจำแนกออกได้เป็น 7 ประเด็น ดังนี้

3.1 ด้านทัศนคติต่อการเรียนดนตรี เยาวชนได้รับความรู้และความสนุกจากการดำเนินกิจกรรม

3.2 ด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรี การเรียนดนตรีทำให้รู้สึกดีและมีความสุข และมีความต้องการในการเรียนดนตรีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการบรรเลงเพื่อเป็นความสามารถพิเศษ

3.3 ด้านการประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วม เยาวชนมีความเข้าใจชุมชนจากการสำรวจและสนทนากับคนในชุมชนระหว่างระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม รวมถึงการถามตอบร่วมกับผู้วิจัยจนเป็นการทบทวนเรื่องราวเพื่อจะสร้างสรรค์เป็นเนื้อหาของบทเพลงสอดคล้องกับสิ่งรอบตัวและประสบการณ์ของแต่ละคน และสิ่งสำคัญเยาวชนได้รับแรงบันดาลใจว่าการประพันธ์เพลงเป็นทักษะที่สามารถฝึกฝนได้

3.4 ด้านการปรับตัวทางสังคม กิจกรรมดนตรีทำให้ได้พบปะเพื่อนใหม่ ๆ ในชุมชน ทั้งโรงเรียนเดียวกันและต่างโรงเรียนกัน สนุกกับการได้เล่นในวงพร้อมกับเพื่อน

3.5 การเสวนาและการนำเสนอผลงาน เป็นการสร้างประสบการณ์จริงในการแสดงดนตรี ร้องเพลง ให้แก่ผู้ชม เพิ่มความมั่นใจในช่วงขณะที่มีความตื่นเต้นและมีความสุขท้าทายความสามารถของเยาวชน

3.6 ความต้องการที่จะทำให้ชุมชนมีความสุขจากเสียงดนตรี การร้องเพลง และอื่น ๆ ในการช่วยเหลือชุมชนของตน เช่น การเก็บขยะ การปลูกต้นไม้ให้แก่ชุมชน เป็นต้น

3.7 เยาวชนมีความเข้าใจชุมชนมากขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของการวิจัย เช่น การลงสำรวจพื้นที่ชุมชนทำให้รู้จักฟิโนน่าอาในบริเวณชุมชนแบบเข้าใจเรื่องราวมากขึ้น การประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วมทำให้เกิดกระบวนการตระหนักคิดถึงชุมชนเมื่อต้องนึกถึงคำที่อยากใส่ในบทเพลง เป็นต้น

Table 1 Summarizes the creative music workshop model, including brief details and outputs

Source: by author

Sessions	D/M/Y	Venue	Time	Hr.	Activity	Detail	Outcome	
							Quantity	Quality
1	18 Sep 23	L100, Learning Center,	16.00 - 18.00	2	Orientation	Research introduction participated by the selected young participants, parents, and schoolteacher.		The participants understood the research objectives and activity guidelines, as well as the benefits of participation.
2	25 Sep 23	PGVIM	16.00 - 18.00	2	Foundation	Participants were divided into 3 instrument groups: strings, ukulele, and vocal & keyboard, focusing on fundamental musical practice. Twinkle Little Star was a primary workshop tool, with oral tradition used in the learning process instead of Western notation.		The participants demonstrated basic instrument practice. Researchers observed that the participants showed increasing perseverance and willingness to help each other in each section.
3	2 Oct 23		16.00 - 18.00	2	musical			
4	9 Oct 23	Rama VIII	16.00 - 18.00	2	instruments	Twinkle Little Star was a primary workshop tool, with oral tradition used in the learning process instead of Western notation.		
5	16 Oct 23	Tourist Police Center,	16.00 - 18.00	2	workshops and surveying local			
6	30 Oct 23		16.00 - 18.00	2	community history			
7	6 Nov 23	Rama VIII	16.00 - 18.00	2				
8	10 Nov 23	Youth Center, Children Center	16.00 - 18.00	2				
9	13 Nov 23		16.00 - 18.00	2	Large ensemble playing	Twinkle Little Star, with a focus on fundamental musical elements: melodic lines, harmony, and simple rhythm.		By playing in a large ensemble, the participants gained a basic understanding of aural skills. Researchers noticed that those who were more proficient in instrument practice assisted others in these sections.
10	17 Nov 23		16.00 - 18.00	2				
11	20 Nov 23	L100,	16.00 - 18.00	2	Collaborative	Collaborative composition workshops with the young participants, in which researchers musically paraphrased the knowledge of the local community and social context of the participants into the lyrics and orchestration.	10 songs	Music compositions that reflected the local history and current context, categorized as follows: 1) Introduction through music, 2) School and community, 3) Thoughts and daily life and 4) Understanding of community and current context.
12	24 Nov 23	Learning Center,	16.00 - 18.00	2	composition workshops			
13	27 Nov 23	PGVIM	16.00 - 18.00	2				
14	11 Dec 23		16.00 - 18.00	2	Large ensemble playing	Participants rehearsed the compositions written during the collaborative composition workshops. Focusing on music making as large ensemble, these sections prepared the participants for a confident performance.		Participants were more active and showed a deeper understanding of aural skills in the compositions they collaboratively composed with the researchers. Older participants significantly assisted their younger peers.
15	18 Dec 23		16.00 - 18.00	2	Dress rehearsal			
16	23 Dec 23	Sangita Vadhana	10.00 - 12.00	2				
17		Hall, PGVIM	13.00 - 15.00	2	Showcase and seminar	A performance entitled "Bang Yi Khan: Community, Music and Life" by the participants and the researchers. It showcased a seminar and a performance of both the workshop pieces and collaborative compositions.	1 time	A public seminar and performance in the form of artistic curation that unified interviews with important community figures, the participants' creative writings, and music performance.
18	25 Dec 23		14.00 - 20.00	6				

Table 2 Analyzes the characteristics of lyrics in the collaborative composition

Source: by author

No.	Title	Summary of lyrics	Content analysis
1	Bang Yi Khan is the Best!	Introduction to the identity of the three communities.	1) Introduction through music
2	Baan Poon is Our Home	Baan Poon community and its local history: Red lime and traditional furnace factory, Chinese shrine, old brazier, and waterside community.	2) School and community
3	Home Sweet Home	The landscape of Wat Daoduangaram community is narrated through the impression of the selected young participants.	2) School and community
4	Wat Ya'ri	The landscape of Wat Phrayasiri-aisawan community and its important places: ancient pagodas, and sacred Buddha images, which reflect the agricultural lifestyle in the past, such as rambutan and durian farm, and the current coexistence with Princess Galyani Vadhana Institute of Music.	2) School and community
5	People of Wat Krue	The song shows various scenes of the community: Bang Yi Khan Distillery, restaurants, and interaction of people in the community.	4) Understanding of community and current context
6	Neither Fog nor Smoke	The lyrics question the difficulty of breathing, whether it is due to fog or smoke. It is revealed toward the end that it is due to PM 2.5 dust.	4) Understanding of community and current context
7	Magic Tiger	This song conveys a fantasized version of beliefs and superstitions in the local Thai history and community.	4) Understanding of community and current context
8	Happy Day	The song portrays daily life and modern society.	3) Thoughts and daily life
9	Spider and Her Friends	A story friendship narrated through familiar tunes, "Spider."	3) Thoughts and daily life
10	Happy is Just Happy	Balance in life is worth being acknowledged, as well as value and hope toward everyday life.	3) Thoughts and daily life

Figure 2 Bang Yi Khan - Community, Music, and Life showcase and seminar at Sangita Vadhana Hall, Princess Galyani Vadhana Institute of Music on December 25th, 2023

Source: by author

4. ผลจากการสัมภาษณ์เพื่อการเสวนา การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน จากชุมชนวัดพระยาศิริ โยธสวรรค์ ชุมชนบ้านปูน และชุมชนวัดดาวดึงษาราม เข้าร่วมการเสวนาเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนบางยี่ขัน พอสังเขป โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับที่มาของชุมชนในบางยี่ขันดังที่จะกล่าวต่อไป ร่วมกับการรับชมการแสดงจากเยาวชนที่สะท้อนแนวคิดชุมชน

ในการนำเสนอผลงานและเสวนานี้เป็นการจัดสรรองค์ประกอบ (curation) นำเสนอผ่านการเล่าเรื่อง ด้วยสารคดีสั้นการดำเนินการวิจัย บทเพลงที่เป็นเครื่องมือในการอบรมการปฏิบัติดนตรีและบทประพันธ์ สร้างสรรค์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่เข้าร่วม พร้อมทั้งการเสวนากับบุคคลสำคัญในชุมชนเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความทรงจำ ความคงอยู่และเปลี่ยนแปลง โดยมีลำดับในการนำเสนอ ได้แก่ ชุมชน ดนตรี และชีวิต ตามลำดับ คณะวิจัยได้ร่วมจัดวางองค์ประกอบของการนำเสนอผลงานและเสวนา ดังนี้

ชุมชน - บางยี่ขัน ไม่เพียงมีเป็นประวัติศาสตร์ที่ยาวนานในฐานะของการเป็น ชุมชนเก่าแก่ มีเรื่องราวเล่าขาน สถานที่ที่เป็นตำนาน ผู้คนที่ทิ้งสืบทอดและเปลี่ยนแปลง ไปตามพลวัตของเมือง แต่บางยี่ขันวันนี้มีลมหายใจได้ด้วยคนต่างรุ่นที่อยู่ร่วมกัน แต่ละคน มีประสบการณ์และมุมมองต่อพื้นที่ที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนมีความผูกพันเชื่อมโยงกับพื้นที่ แห่งนี้ และความทรงจำของพวกเขาล้วนแต่มีสีสันที่น่าตื่นตาตื่นใจ

ดนตรี - กิจกรรมดนตรีสำหรับเยาวชนบางยี่ขัน อาจเป็นเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ที่พวกเขา ได้มาอยู่ร่วมกัน สร้างเสียง แลกเปลี่ยนบทสนทนา ได้เรียนรู้สิ่งท้าทาย สิ่งที่ชอบ สิ่งที่ต้อง ค้นหา แต่ที่สำคัญที่สุดคือการได้ย้อนคิดไปยังเรื่องราวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ความคิด ความรู้สึก ก่อนที่จะสกัดออกมาเป็นเรื่องราวและบทเพลงให้ผู้อื่นได้รับรู้ทั้งเรื่องของความสุข เรื่องที่สงสัย เรื่องที่ภูมิใจ หรือเรื่องในจินตนาการ ก็มีพื้นที่ให้ได้โลดแล่นผ่านเสียงของดนตรี

ชีวิต - หาคมองข้ามพ้นการร้อยเรียงของเสียง ตัวโน้ต จังหวะ และถ้อยคำ บทเพลงเหล่านี้เป็นเรื่องราวของชีวิต ประสบการณ์ที่เยาวชนในชุมชนประกอบร่างสร้างจากความรู้สึกและความทรงจำ เพื่อให้คนอื่นได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์ของพวกเขา กับพื้นที่ ชุมชน ผู้คนที่อยู่ร่วมกัน ซึ่งหากวันหนึ่งสิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป บทเพลงเหล่านี้อาจจะจุดประกายของความสุขและความผูกพันในชุมชนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง¹⁸

จากการสัมภาษณ์เพื่อการเสวนาพบว่า บางยี่ขันในอดีตเป็นพื้นที่ที่ยึดโยงวัฒนธรรมดนตรีอยู่เสมอ อาทิ เสียงมหรสพเป็นเสียงดนตรีจากนักดนตรีในพื้นที่ธนบุรีที่บรรเลงในงานบุญต่าง ๆ สำนักปี่พาทย์จากมหรสพหลวงที่วัดดาวดึงส์การมีปฏิสัมพันธ์ผ่านดนตรี ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน โดยนักดนตรีมีบทบาทเป็นผู้ให้บริการงานชุมชนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เช่นการเข้ามาของโรงภาพยนตร์และโรงสุราบางยี่ขันทำให้เกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมดนตรีอื่น ๆ นำไปสู่การพัฒนาบุคลากร ผลงานดนตรีตลอดจนวัฒนธรรมการเสพดนตรีและความบันเทิงอื่น ๆ

ดังนั้นสามารถวิเคราะห์ให้เห็นภาพของชุมชนในบางยี่ขัน ดังนี้ เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปตามนโยบายภาครัฐและพลวัตทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนไปเกิดความเป็นเอกเทศในชุมชนมีกฎเกณฑ์ทางสังคม ในด้านสภาพภูมิประเทศ ชุมชนบางยี่ขันอยู่บริเวณริมน้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงยุคโรงงานสุราบางยี่ขันทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและการย้ายถิ่นของประชากรทำให้ความเป็นชุมชนบางยี่ขันดั้งเดิมเหลืออยู่เพียงเล็กน้อย โดยเมื่อเปรียบเทียบการรับรู้ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีในชุมชนบางยี่ขัน ตามข้อสังเกตของ อานันท์ นาคคง ในด้านนโยบายการถ่ายทอดดนตรีเปลี่ยนแปลงจากลักษณะชุมชนเครือข่ายสู่ระบบการศึกษาที่ได้รับการจัดการจากส่วนกลาง ส่งผลให้วัฒนธรรมดนตรีดั้งเดิมในพื้นที่บางยี่ขันได้จางหายไป แต่ทว่าการศึกษาในลักษณะนี้เป็นการสร้างการรับรู้ทางด้านดนตรีที่มีความกว้างขวางมากขึ้นและไม่ได้จำกัดอยู่ภายในชุมชนเท่านั้น

5. ผลจากการสอบถามการรับรู้และความพึงพอใจสำหรับผู้เข้าร่วมฟังการนำเสนอผลงานและเสวนา ในด้านกิจกรรมการจัดเสวนาและนำเสนอผลงานการประพันธ์และการแสดงของเยาวชนบางยี่ขันภายใต้ชื่อการแสดง “บางยี่ขัน: ชุมชน ดนตรี ชีวิต”¹⁹ เมื่อวันจันทร์ที่ 25 ธันวาคม 2566 ณ ห้องสังคีตวัฒนาสถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา โดยมีผู้เข้าร่วมชม จำนวน 150 คน

ด้านการรับรู้ทางดนตรีสร้างสรรค์เพื่อสังคมและความพึงพอใจต่อการนำเสนอผลงานดังกล่าว มีผู้ชมที่ตอบแบบประเมินความพึงพอใจ จำนวน 36 ราย โดยมีคำถาม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจการเชื่อมโยงความรู้ทางด้านบริบททางสังคมและความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชนผ่านดนตรี 2) ความเข้าใจแนวคิดของการจัดการนำเสนอผลงานและเสวนา 3) เนื้อหาที่มีประโยชน์สามารถเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้านดนตรี

¹⁸ Suppabhorn Suwanpakdee, Anothai Nitibhon, and Pongthep Jitduangprem, *Bang Yi Khan: Community, Music, and Life* (Bangkok: National Research Council of Thailand, 2023). (in Thai and English)

¹⁹ The Bang Yi Khan: Community, Music, and life showcase, documentary and live tracks recording can be accessed through the research project website at www.pgvm.ac.th/research/byk

และ 4) เนื้อหาเหมาะสมกับระยะเวลาในการนำเสนอผลงาน เป็นคำถามมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) ตามแนวทางของไลเคิร์ต (Likert scale) ซึ่งมีการให้คะแนนตามระดับทัศนคติ 5 ระดับ โดยผลการให้คะแนนที่ได้นำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการแปลความหมายโดยแบ่งเป็น 5 ช่วงชั้น จึงได้ค่าพิสัย $\frac{5-1}{5} = 0.8$ จึงคำนวณได้ค่าคะแนนดังนี้ มากกว่า “4.21 - 5.00” เป็นระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด “3.41 - 4.20” เป็นระดับที่เห็นด้วยมาก “2.61 - 3.40” เป็นระดับคะแนนปานกลาง “1.81 - 2.60” เป็นระดับที่เห็นด้วยน้อย “1.00 - 1.80” เป็นระดับที่เห็นด้วยน้อยที่สุด ดัง Table 3

Table 3 Displays the showcase audience's perception and satisfaction assessment

Source: by author

Details	Mean	SD
1) Understanding of social context and changes in community culture through music	4.83	0.38
2) Understanding of the showcase concept and seminar	4.81	0.40
3) Content augmenting musical knowledge and experience	4.86	0.35
4) The duration of the show and seminar is appropriate	4.86	0.35
Overall	4.84	0.37

จาก Table 3 ค่าเฉลี่ยภาพรวมในการนำเสนอผลงานและเสวนาจากแบบสอบถาม ในด้านการรับรู้ทางดนตรีสร้างสรรค์เพื่อสังคมและความพึงพอใจอยู่ในระดับค่าเฉลี่ยที่ 4.84 แสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมชมการแสดงที่ตอบแบบสอบถาม มีการรับรู้ ความเข้าใจ และเพิ่มพูนประสบการณ์ทางด้านดนตรี ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน เป็นการพัฒนาคุณค่าของดนตรีผ่านการรับรู้ แรงบันดาลใจจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่องเล่า ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในพื้นที่ศึกษา โดยนำไปสู่วัตถุประสงค์การวิจัยในการออกแบบแนวทางในการจัดกิจกรรม โดยเยาวชนที่ผ่านการคัดเลือกสามารถเชื่อมโยงความรู้ดังกล่าวกับกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์ทั้งสองรูปแบบ

รูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยมีกระบวนการในด้านการปฏิบัติดนตรีและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เยาวชนมีการพัฒนาทักษะด้านการปฏิบัติดนตรี ในด้านการฟัง ท่าทางการจับเครื่องดนตรี (posture) การจัดการความรู้ของแต่ละเยาวชนในการฝึกฝนด้วยตนเองในแต่ละสัปดาห์จึงมีพฤติกรรมที่มีการพัฒนามากขึ้น จากการดำเนินงานวิจัยยังส่งผลต่อการเสริมสร้างทักษะทางสังคม โดยที่เยาวชนได้ผ่านการฝึกซ้อมปฏิบัติและบรรเลงดนตรีร่วมกันนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการบรรเลงดนตรีในการแสดงคอนเสิร์ต

รูปแบบการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วม ที่ได้แรงบันดาลใจจากชุมชนที่เยาวชนได้มีโอกาสสำรวจ และสนทนากับคนในชุมชนเป้าหมาย ทำให้เกิดการเรียนรู้จากชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเยาวชนสามารถนำเสนอมุมมองผ่านถ้อยคำและร่วมประพันธ์กับคณะวิจัยในการสร้างประโยคเพลง แนวทำนอง และเสียงประสาน สร้างเป็นแรงบันดาลใจและความภาคภูมิใจให้แก่เยาวชนในการประพันธ์เพลง ดังที่ปรากฏในการสัมภาษณ์เยาวชน

จากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมระหว่างกันของคนในชุมชนกับนักวิจัย การสัมภาษณ์คนในชุมชนตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เจ้าหน้าที่รัฐ จะช่วยให้เข้าใจอดีต บริบท วิถีชีวิต และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน โดยในการวิจัยมีการสัมภาษณ์ข้อมูลจากหลากหลายแหล่งที่มา เพื่อเป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลร่วมกับการออกแบบกิจกรรมให้แก่เยาวชน

การดำเนินกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการกับเยาวชนจึงทำให้ลดรอยต่อและต่อยอดทางวัฒนธรรมดังที่เยาวชนได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงเกี่ยวกับชุมชน และการนำเสนอบทประพันธ์ทั้ง 10 บทเพลงสะท้อนแนวคิดทั้งทัศนคติ วิถีชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม และบรรยากาศในชุมชนร่วมด้วย ดังที่ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมดังที่กล่าวมากับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในระดับมากที่สุดของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเยาวชนจะเป็นผู้สืบสานและต่อยอด รวมถึงดูแลชุมชนต่อไป พร้อมกับทักษะดนตรีที่เพิ่มขึ้นหากเยาวชนและผู้ปกครองมีความสนใจ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการของการศึกษา แสดงให้เห็นถึงกระบวนการและกิจกรรมการอบรมปฏิบัติการทางด้านดนตรี และการประพันธ์เพลงอย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนที่เข้าร่วม สามารถเชื่อมโยงเรื่องราว คำบอกเล่าของคนในชุมชนที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัยได้เป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏชุดข้อมูลชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษามีชุดข้อมูลในการบอกเล่าเรื่องราวสอดคล้องกันกับนักวิชาการและความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น ชุมชนวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ พบเจดีย์เก่าแก่สามองค์ที่ตั้งอยู่บริเวณวัดพระยาศิริไอยสวรรค์ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม กล่าวถึงการประกอบสัมมาชีพในโรงงานสุราบางยี่ขัน และชุมชนบ้านปูน มีการทำหมากปูน เตาอั้งโล่ และเรื่องราวของเจ้าอนุวงศ์ โดยทั้งสามชุมชนนี้ตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีการให้ข้อมูลในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือเป็นสวนผลไม้ เงาะ ทุเรียน และการตั้งโรงงานสุราบางยี่ขันเป็นช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงของสังคมในเวลานั้นในเรื่องของการย้ายถิ่นฐานเข้า-ออกของผู้คนที่อยู่ในบริเวณนี้ ดังนั้น ข้อมูลจากเอ็ดเวิร์ด แวน รอย นุชนางค์ ชุมติ อานันท์ นาคคง การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในชุมชน และบทประพันธ์ดนตรีสร้างสรรค์จากการทำงานอย่างมีส่วนร่วมมีเค้าโครงเรื่องราวที่มีความสอดคล้องกัน ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่อยู่อาศัย พร้อมกับแลกเปลี่ยนการสร้างสรรคผ่านเสียงดนตรีสู่ผู้ที่อยู่ในชุมชนมาตลอดระยะเวลาหลายปี

จากผลงานการประพันธ์ดนตรีอย่างมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสองข้อในการออกแบบกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบรรเลงดนตรีให้แก่เยาวชนในพื้นที่บางยี่ขัน ผ่านการศึกษาบริบททางสังคมและความเปลี่ยนแปลง และการสร้างสรรค์ผลงาน

บทประพันธ์ดนตรีและการนำเสนอผลงานดนตรีสร้างสรรค์ผ่านการทำงานร่วมกับชุมชน สอดคล้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์โดยการสร้างความสามารถและส่งเสริมการต่อยอดแนวคิดการพัฒนาความสามารถมนุษย์ (capability approach) ตามแนวทางของอมาตยา เช่น ในด้านการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อก่อให้เกิดเสรีภาพในการเข้าถึงทรัพยากรที่หลากหลายและต่อยอดสู่การแก้ปัญหาความยากจน และเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ดังที่กาญจนา แก้วเทพ ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นกลุ่มมากกว่าความเป็นปัจเจก

ดังนั้นนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชนจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดที่ต้องการสร้างความเหมาะสมทางบริบทสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ดังกรณีศึกษาของ เอล ชิสเต็มมา ที่ใช้ดนตรีเพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมในประเทศเวเนซุเอลา และโครงการเซโรโทนิตรัมคลับ ซึ่งใช้การตีกลองเพื่อลดความเครียดจากสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจในประเทศเกาหลีใต้ อีกทั้งกิจกรรมดนตรีเพื่อประชาสัมพันธ์ของสถาบันดนตรีก็ลายฉิมวัฒนาเป็นการสร้างแนวปฏิบัติที่ดีต่อการใช้กิจกรรมดนตรีพัฒนาศักยภาพมนุษย์และชุมชนไปพร้อมกัน

ข้อเสนอแนะ

นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์ควรดำเนินการกิจกรรมดนตรีอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายจนสามารถใช้ประโยชน์ของดนตรีในการสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชน และควรสนับสนุนในการสร้างบุคลากรทางดนตรีเพื่อให้ครบวงจรในการดำเนินกิจกรรมดนตรีให้แก่ชุมชน นอกจากนี้แล้วควรมีการพัฒนาองค์ความรู้และประยุกต์แนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นนวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมชุมชนในแต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสม อีกทั้งหากมีการพัฒนาเครือข่ายนักกิจกรรมดนตรีเพื่อประชาสัมพันธ์จะทำให้มีองค์ความรู้และทักษะในการดำเนินงานที่มีความหลากหลายเฉพาะตัวแตกต่างกัน

ในด้านองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในครั้งนี้ที่เกิดจากการทำงานอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนนั้นสามารถนำไปต่อยอดสู่การสร้างนโยบายให้แก่ชุมชนหรือนำไปใช้ต่อยอดให้แก่สถานศึกษาได้เช่นเดียวกัน ในด้านแนวทางการพัฒนางานกิจกรรมดนตรีสร้างสรรค์สำหรับชุมชน ควรตั้งอยู่บนฐานข้อมูลความเข้าใจในชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในหลาย ๆ มิติ โดยมีสัมภาษณ์ข้อมูลจากชุมชนโดยตรง จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการหรือการสำรวจชุมชนก่อนจะเกิดกระบวนการการประพันธ์อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดการสะท้อนจากภายในของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งผลต่อการสร้างสำนึกร่วมในความเป็นชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดคุณค่าทางดนตรี เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ชุมชน และสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมดนตรีสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางยี่ขัน” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) กลุ่มเรื่อง การวิจัยและพัฒนาสุนทรียภาพ และความคิดสร้างสรรค์ของด้านศิลปกรรม ปีงบประมาณ 2566

Bibliography

- Chatsathianwong, Angkul. "Watdaowaduangsaram community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?." Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.
- Chumdee, Nootnapang. "Bang Yi Khan local historian." Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, June 28, 2023.
- Department of Education, Bangkok Metropolitan Administration. *Statistic Report on Education, Academic Year 2022, School Under Bangkok Metropolitan Administration*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 2021. (in Thai)
- Jitduangprem, Pongthep. "Social Impact of Music Organizations in Community Development Project: A Case of Khlongtoey." Doctoral diss., Thammasat University, 2013. (in Thai)
- Kaewthep, Kanchana. *Community Cultural Work Tools and Educational Media*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, 2017. (in Thai)
- Narkkong, Anant. "Bang Yi Khan in way of Ethnomusicologist, Silpathorn Artist and Bang Yi Khan villager." Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, July 5, 2023.
- Natejumnong, Darun. "The Redevelopment of Bangeekhan Waterfront Area, Bangkok." Master's thesis, Chulalongkorn University, 2001. (in Thai)
- Nitibhon, Anothai. "Model Center for Lifelong Learning Project." Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, September 12, 2023.
- Roy, Edward Van. *Siamese Melting Pot: Ethnic Minorities in the Making of Bangkok*. Translated by Yukti Mukdawijitra. Bangkok: Matichon, 2022. (in Thai)
- Sen, Amartya. *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Sinvuttaya, Sasithorn. "Diversity of People and Cultures in Thonburi, Muang Thonburi, Thonburi in Cycle of Change." Accessed May 6, 2020. <https://channel.sac.or.th/th/vdo/detail/SFJxTmhwWkRjNfNuc25Dd3FmbTREdz09>. (in Thai)
- Sun-min, Lee. "Psychiatrist Stresses the Slow Life." Accessed May 9, 2023. <https://koreajoon.gangdaily.joins.com/news/article/article.aspx?aid=2923624>.
- Supachawasap, Viparwan. "Watprayasiriai-Sawan community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?." Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.
- Suwanpakdee, Suppabhorn et al. *AKSORNSILPA: Creative Music and Arts Camp #3*. Bangkok: Chulalongkorn University, 2020. (in Thai)

Suwanpakdee, Suppabhorn, Anothai Nitibhon, and Pongthep Jitduangprem. *Bang Yi Khan: Community, Music, and Life*. Bangkok: National Research Council of Thailand, 2023. (in Thai and English)

Thongprong, Sichao. “Ban Poon community part of Bang Yi Khan community: How culture and social context have changed over time?.” Interview by Suppabhorn Suwanpakdee, December 25, 2023.

